

Ginter Károly:

Jelentés a pad másik oldaláról

A magyar-NDK kulturális egyezmény keretében biztosított vendégtanári állás folyamatos betöltése érdekében egy tanévet töltöttem a Berlini Humboldt Egyetem Magyarságtudományi Szakterületének /Fachgebiet Hungarologie/ vendégdocenseként az NDK fővárosában. Német nyelvi ismereteimet tizenéves koromban szereztem jobbra német anyanyelvű, nem hivatásos pedagógus "tántiktól"; azóta egy-egy szócikk olvasására, német nyelvű országokban néhány napi szálláskeresésre és minimális kapcsolatteremtésre használtam. A berlini német nyelvű környezetben joggal éreztem, hogy nyelvtudásom felfrissítésre szorul.

Erre maga az egyetem adta a lehetőséget: mint oktatójukat soron kívül s díjtalanul befogadtak a "Német külföldieknek" szekciójuknak /Bereich Deutsch für Ausländer/ egyik csoportjába, ahol az 1983-84. tanév tavaszi és az 1984-85. egyetemi évad őszi szemeszterét töltöttem heti 6 órás nyelvtanulással. A szekció szervezetileg a Humboldt Egyetem része, a szakmai irányítást és felügyeletét azonban a lipcsei Herder

Intézet látja el. /Igy például a bizonyítványomat is Lipcsében pecsételték le, írták alá, s onnan küldték vissza a Budapesten járt lipcsei kollégák üdvözlétével./ Tanárai az egyetem külföldi diákjait tanítják haladó, a Herder Intézetet követő szinten, s a berlini oktatási és tudományos intézményekbe jövő aspiránsokat minden szinten, a kezdőtől a szaknyelvi szemináriumig. Csoportjaik többnyire 2-8 fősek.

Magam az első, tavaszi szemeszter során egy szovjet docenssel együtt tanultam; csoportunk harmadik tagja csak papíron létezett. Tanárunk a lipcsei egyetem német-francia szakját végezte. Pályáját a német idegen nyelvként való tanításával kezdte, s beiskolázásom idején a tizedik tanévét töltötte ezen a területen. Igen szuggesztív, energikus egyéniség, aki minden óráján tudatosan, óravázlattal készült, s közvetítő nyelvet /beszélt oroszul is/ aktívan soha nem használt, hacsak egy-egy szó erejéig nem; egész mondatot sem oroszul, sem franciául ki nem ejtett, közvetítő nyelvű kérdéseinkre németül válaszolt, s ezzel mintegy rákényszerített minket is a német nyelv használatára. Tankönyvünk a Herder Intézet új tananyaga volt /Deutsch-Ein Lehrbuch für Ausländer, VEB Verlag Enzyklopadie, Leipzig, 1983./ Ennek a 26.leckéjébe csöppentem bele, s próbáltam mielőbb egyénileg áttekinteni az előzményeket. A könyvet így egyéni

használatban és tanári segédletként is elemezhettem; mindkét szempont szerint jónak bizonyult. Az élő nyelv fordulatait használja, valóságos, az életben hallott-látott beszélhelyzeteket idéz, és a hanglemez-kiegészítések a nyelv hangos részét is átadják. Ugyanakkor nem fél a nyelvtani magyarázattól sem, kezdettől fogva szövegszerűen él velük, szókincsük beépül az egyes leckék szöszedetébe /amelyeknek egyébként soknyelvű füzetekben adták ki a fordításait, magyarul is, a könyvterjesztés üteme miatt azonban számomra már későn/.

A tanórák fázisaiból és módszereiből a legtöbbet nálunk is megtaláljuk: olvasás, szómagyarázat, nyelvtani magyarázat, kérdések /tanár-diák, diák-diák/, szövegépítés adott témára, élmények beszámoltatása, a könyvön túlmenően gyakori mondatok tanítása, daltanítás. Berlini tapasztalatainkat nem egyszerűen előadatta, hanem a mi véleményünket is kérte róluk: a "Mit láttak?"-nál fontosabb volt a "Hogy tetszett?" megközelítés. Mindehhez megfelelő légkört is kellett teremtenie; ez annál lényegesebb, minél kisebb a csoport /ezt későbbi élményeim igazolták/. A cél érdekében szinte életszakaszonként kellett bemutatkoznunk egymásnak, s tanárnőnk

mindig kiemelte életünk közös elemeit. Szerencséje volt: a szovjet kolléga szintén nyelvész volt, ugyanabban az esztendőben születtünk, házasodtunk; ezek az elemek többször is előkerültek a félév során, nézetem szerint nem véletlenül. Nem zárkózott el a rá vonatkozó kérdések elől sem, beszélt napi életéről, képet adva így egy német család életviteléről. Egyszer egyszer meghívott minket családjá körébe, s ezt magunk is igyekeztünk tanárunknak s egymásnak viszonzni; ha pedig tanteremünkben - az egykori Hegel-házban - néha a hőmérséklet alacsonyabb volt a kívánatosnál, a közeli kávéházba tettük át a foglalkozás színhelyét. Ennek gyakorlati nyelvtanulási értéke is lett: a tanteremben tanár-diákmódra magázódtunk, azon kívül kollégamódra tegeződtünk. /A német nyelvet ismerők könnyen felmérhetik a kettő közötti nehézség-különbséget: a magázáshoz szinte csak az infinitívuszt kell ismerni, a tegezéshez pedig a rendhagyó igeformákat - s csodálatosképpen az élő beszédben mindig a rendhagyó igékre van szükség! / A hangulat kialakításához és megtartásához tartozott, hogy hibáinkat soha nem egyenes "letolással" adta tudtunkra, hanem nyelven kívüli eszközökkel: kopogással, szemöldökrándítással vagy jellegzetes mozgással, s nagyon

durva hibának kellett előfordulnia ahhoz, hogy ezen csodálkozzék. A tévedéseket először velünk próbálta kijavíttatni, s csak végszükség esetén adta ő meg a megoldást. Írásbeli munkáinknál - mindig voltak! - az aláhúzást csak a számára is érthetetlen szakaszok esetében alkalmazta, egyébként beleírta a szövegbe a jó megfogalmazást. Az órán csak a már kijavított szöveget olvastuk fel egymás okulására.

A jó kapcsolatot igazolja, hogy ha véletlenül ő nem tudott egy kérdésre válaszolni /elsősorban én alkalmatlankodtam nyelvszerkezeti problémáimmal/, tanári mellébeszélés helyett őszintén megmondta, hogy utána kell néznie a kérdésnek - s ez nem okozta tekintélyének csökkenését. Igaz viszont, hogy a következő órán pontosan megkaptuk a választ, anélkül, hogy erre utalnunk kellett volna.

A munkának a Herder Intézet irányelveihez híven jelentős része volt a szövegértés. Ezt szolgálta már a kijavított házi feladatok felolvasása is, amelyhez úgy biztosította a figyelmet, hogy előre jelezte: kérdéseket kell feltenni a hallottakkal kapcsolatban. Rendszeresen hallottunk németajkúaktól felolvasott szövegeket: magnetofonról, amelynek hangminősége vitatható volt, s tőle. Ezekről jegyzeteket kellett készíteni,

s ezek nyomán vagy az ő kérdéseire válaszolni, vagy önállóan előadni, vagy házi feladatként leírni, illetve szóbeli előadásra megfogalmazni a hallottakat. Néha magukat a kérdéseket - összefoglaló jellegű kérdéseket - adta meg előre, s ezekre a válaszokat az előadott szövegekből kellett ki-hámozni. A kérdések néha a puszta tagolás jelzésére rövidültek, pl. az egyetemről szóló egyik szöveg előtt ezt kaptuk: Alapítás - Neves oktatók - A fasizmus időszaka - Az egyetem nagysága. Újabb nehézségi fokot jelentett, ha ezek a jelzések nem követték pontosan a felolvasott szöveg egységeinek sorrendjét, esetleg az egységek belső tagolását sem, és a saját feljegyzéseink felhasználásával házi feladatként újabb szöveget kellett a tárgyról szerkesztenünk. Rendszeresen segítette a munkát az, hogy tanárunk előre megadott bizonyos várhatóan ismeretlen szavakat /sohasem pl. évszámokat, tehát a szövegértést befolyásoló elemeket/, és a felolvasások száma sem volt azonos, sőt maga a szöveg sem pl. a második felolvasáskor. A szövegek hossza fokozatosan nőtt, egy év alatt negyed gépelt oldalnyiról két gépelt oldalra /egyes sorközzel gépelve!/. Ugyanaz a téma többször, koncentrikusan bővítve is előkerült, s - mint később tapasztaltam - tudatosan készített fel a vizsgafeladat megoldására.

Igen hasznosak voltak a szövegszerkesztési gyakorlatok. Ezek kapcsán pl. elismervényt, igazolást, önéletrajzot tanulunk írni, olyan szövegeket, amelyeknek a gyakorlati értékét a mindennapi életben éreztük. Az általános "Életem" téma munkahelyre beadható, szokásos fordulatokat tartalmazó önéletrajzzá szilárdult.

Házi feladatainkat tanárunk igen következetesen javította. Az egyértelműen megoldhatókat közösen, esetleg a füzetek cseréjével, az egyénieket /fogalmazásokat, reprodukciókat/ pedig, melyeket külön papírlapokra íratott, óráról órára beszédte, illetve adta vissza . kijavítva.

Gyakrak íratott rövid, 10-15 perces röpdolgozatokat. Ezek sokszor a "legszárazabb" alaktant kérték számon /igeragozási paradigmák, rendhagyó igealakok, vonzatok, határozós /prepozíciós/ szószerkezetek stb./, vagy felírt, később csak szóban feltett kérdésre, kérdésekre várták az írásbeli választ.

A második félév az elsőnél a nagyobb megpróbáltatásokat tartogatott számomra. Véget ért a "privát kurzus", egy 10 fős csoport tagjaként folytattam a tanulást. Az új csoporttársak között másutt végzett német-történelem szakos tanárok

voltak, akik történészként német forráskiadványok tanulmányozására érkeztek Berlinbe. A mércét magasabbra emelték, a módszerek az eddigiéek voltak, de megjelent egy új technikai eszköz: a mozgófilm, amely a mi videofilmünkre hasonlít a leginkább. A Herder Intézet nyelvoktató filmjei beépültek az oktatásba. Maguk a filmek itthon is láthatók a TV német nyelvleckéiben. Ugyanúgy egyszer néztük végig a filmeket, mint a hazai műsorban. Mégis izgalommal vártuk a mozit, mert egy sor olyan dolgot mutatott be az ország különböző részeiről, amelyeket a csoporttagok legtöbbször nem látott, nem ismert. Vagyis a filmeknek elsősorban országismereti jelentőségük volt. A szereplők a mi első félévünket meghaladó nyelvi szinten beszéltek, időnként a nyelvoktatás kedvéért "kibeszéltek" a filmből, megismételték egy-egy szerkezetet, amelynek a megtanulásához nem volt szükség a film 10-15 perces időtartamára, bármilyen hagyományos módszerrel negyedannyi idő alatt elsajátíthatók lettek volna. Mégis, két okból tűnik hasznosnak a film - videofilm - beiktatása. Az első ok nyilvánvaló: maga az országismeret, amelynek kivétel nélkül minden filmegységben komoly szerep jutott. A másik pedig az újdonság iránti kíváncsiság hajtóereje. A filmet ugyanis lexikai és

grammatikai előkészítés vezette be; egy sorozat nyelvtani gyakorlat elvégzése és sok szó magyarázatának a meghallgatása, jegyzetelése után került csak sor magára a vetítésre, illetve bejátszásra. A film mint cél serkentette az egész csoportot, mielőbb el akartuk sajátítani a tudnivalókat, Maguk az előkészítő feladatok, az új szókincs és a párbeszédek szövegei egy külön, az órákon alkalmanként kiosztott kis könyvben voltak találhatóak. Számuk oly nagy volt, hogy egy-egy előkészítés néha egész tanórát is igénybe vett olyan csoportban, amelynek tagjai "civilben" kutatómunkát végeztek német közvetítő nyelvvel valamely tudományos intézményben. A filmek így valóban szerves részei lettek a tanulmányi munkának. Nem az alaptananyagból elsajátítható dolgokat ismételték, hanem arra építve, új szavakkal segítve egy más beszédhelyzetben alkalmazták a korábban tanultak jelentős részét, s egy-egy grammatikai újdonsággal is tovább bővítették a hallgatók ismereteit.

A gyakorlás órán kívüli hatásos eszköze volt a laboratórium. Ez az egyetemen belül önálló, tanszék-közi egység, ahol az adott leckeszámot bemondva megkaptam a gyakorlandó anyagot: a lecke hangfelvételét és a nyelvtant

automatizáló gyakorlatsorokat, váratlanul jó technikai színvonalon. A gyakorlatokhoz szövegkönyvet is adtak a hallgatóknak. A példamondatok, a stimulusok az igen gyors német beszéd benyomását keltették bennem, a minta nyomán, csupán a hallásra hagyatkozva szinte reménytelennek láttam helyzetemet. A szövegkönyvet olvasva és a mintamondatokat még egyszer meghallgatva azonban a dolog biztatóbbá vált, s a harmadik-negyedik gyakorló-sor megoldása már könnyedén ment, az utolsó kettőt pedig megerősítés-számba vehettem. A beszéd ütemét is sikerült a minták tempójához igazítanom, vagy legalábbis közelítenem. A szalagon mindenesetre elég szabad hely volt a bizonytalankodásra. Érdekes volt látni a laboratórium kime-
rítő hatását: magam igen jól bírtam, 60-80 percet is tudtam dolgozni, csoporttársaim 25-50 perc után kidőltek. Nem kérdeztem, hogy az az ismétlések monotóniája vagy az erős odafigyelés miatt alakult-e így. Alaposabban átgondolva felnőtt ember számára van abban valami megnyugtató, hogy tetszése szerint ismételheti azt, amit nem tud, s közben nem kell arra gondolnia, hogy tanára, beszélgető társa kifárad, esetleg megúnja a kínlódást, az ismételtetést. Személyes tapasztalatom alapján nem vonom kétségbe, hogy az auditív laboratóriumi foglalkozásokhoz némi önfegyelemre, akaraterőre van szükség; ennek megléte esetén azonban olyan gyakorlási esz-

köz birtokába jutunk, amely a használó igényei szerint fáradhatatlanul adja a példákat, számtalan ismétlést tesz lehetővé, s egy adott tananyagon belül teljes mértékben alkalmazkodik a gyakorolni kívánó egyén munkaritmusához, s közben nem távolodik el /túlságosan/ az élő beszéd ütemétől sem.

A munkát, mint minden más oktatási intézményben, vizsgák szentesítették. Nem lévén ösztöndíjas, ezek részemre teljesen önkéntesek voltak. Mégis nekivágtam az első félévet záró szóbeli s a másodikat szentesítő írásbeli-szóbeli vizsgának.

Az elsőnél egy szöveget kellett áttanulmányoznom /egy sűrűn gépelt oldal/ kb. 10 percig, jegyzetelhettem, majd el kellett mondanom az olvasottakat, s köznapi témáról folytattam párbeszédet. Az egész mintegy fél órát vett igénybe. Az írott szöveget tanárom adta. Kiválasztásában szerepet játszhatott előéletem ismerete /a Berliner Ensemble párizsi fellépése volt a témája/, bár ezta - színházat érintő - témakört korábban órákon sohasem tárgyaltuk.

Távozásom előtt, a II. félév végén, 1985 januárjában júniusról előrehozott záróvizsgát tettem. Nem egyedül, hanem a csoport másik három vállalkozó tagjával együtt, akik ennek fejében felmentést kaphattak a következő félév tanulmányai alól, illetve csak kiegészítő szaknyelvi tanulmányokat kellett folytatniuk.

Az írásbeli vizsgán egy 5-6 perces szöveg hangzott el kétszer. Közben jegyzeteket készítettünk, majd reprodukálnunk kellett a hallottakat. Erre összesen két óra állott a rendelkezésünkre. Szótárt, nyelvkönyvet nem használhattunk. Időnk leteltével meg kellett számolnunk az "írásmű" minden szavát, a nevüktől a keltezésig, beleértve a névelőket is. A javításkor ugyanis a helyes és a hibás szavak számarányát, valamint a hibák táblázatból megállapított súlyát, a szókincs változatosságát, odaillo voltát stb. vették figyelembe az osztályzat megállapításához. /506 szót írtam./

A szóbeli vizsga egy, a bizottság által felvetett témáról folytatott beszélgetésből s az írásbeli dolgozat hibáinak megbeszéléséből és javításából állt. Felkészülésre nem volt idő. Ez a vizsga sem volt hosszabb, mint a félévi. Sikerült megállnom a helyemet.

Bár mindkét vizsgát önkéntesen, minden tét, kockázat nélkül tettem le, olyan erős vizsgadrukk szorongatott, hogy - utólag visszagondolva s megítélve - évközi munkám szintje alatt szerepelhettem. Ez a szorongás lehet alkati kérdés, lehet a jobbra törekvésből eredő feszültség, a

nemzet színeinek képviselőitől fakadó nyomás /az első magyar voltam, aki a szekcióban beállt németet tanulni/, nehéz a tényezők sorrendjét megállapítani. Az azonban biztos, hogy nagymértékben befolyásolja a vizsgáztató/k/ személye. S ehhez nem szükséges, hogy az ember ismerje a vizsgáztató "hírét", ráérez erre a kérdés első pillanatában. A belső feszültséget csak a korábban megteremtett jó légkör emléke képes enyhíteni - s egy különös tényező: a csoporttársak jelenléte. Az első vizsgán egyedül ültem a bizottság előtt, a másodikon - távolabb, mögöttem ugyan, de mégis csak ugyanabban a teremben - ott ült a másik három jelölt, akik más foglalkozásúak voltak, más országból jöttek, közös élményeink csupán egy szemeszter heti hat órájából és egy-két félérsztal-találkozásból állottak /bár ezek között volt egy karácsonyest is, vacsorával, ajándékokkal, melyeket nekem kellett Télapóként kiosztanom/, de mégis csak diáktársak voltak. Azóta megértem azokat a diákokat, akik meg akarják várni a tanteremben társaik szereplését, illetve örülnek annak, ha a csoporttagok is ott ülnek feleletük közben. Talán naív vagyok, de azt hiszem : nem sűgásra várnak, hanem együttérzésre.

Ilyen volt Berlinben a világ /számomra/ a pad túlsó oldaláról nézve. Nem volt mentes a feszültségektől, mégis megéltem, amit diákkoromban kevésbé: nem a szüneteket, hanem a tanórákat vártam. Lehet, hogy azért, mert az ottani védettség-érzés, az egyszerre egy dologgal való foglalkozás ténye tudat alatt kapcsolódott az évtizedekkel ezelőtt letűnt diákkorom emlékéhez.